

Bendrojo lavinimo mokyklos
programos

Istorija

XI-XII klasei

5. 10
10 - 12

LT
Z-5
(1,96)

LT Z-5(1,96)

Bendrojo lavinimo mokyklos : programos istorija ; XI - XII klasei /
Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo Ministerija. [Parengė: Rimantas
Jokimaitis ; Evaldas Bakonis]. - Vilnius : Leidybos Centras, 1996. - 25
S.

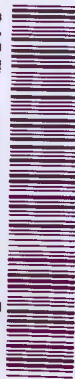
Einheitssacht.: Lehrplan <Lietuva> / Geschichte / 1996

Nebent.: Programos istorija

ISBN 9986-03-250-4

96/3221

Georg-Eckert-Institut BS78

1 286 364 5

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

Bendrojo lavinimo mokyklos
programos

Istorija

XI-XII klasei

 **LIETUVOS
CENTRAS**

VILNIUS
1996

Parengė:

pirmąjį variantą Rimantas Jokimaitis,
antrąjį - Evaldas Bakonis

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos patvirtinta
1996 07 30, Nr. 2

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek -

96/3221

LT
Z-5
(1,96)

ISBN 9986-03-250-4

© Parengimas
E. Bakonis,
R. Jokimaitis, 1996

ISTORIJOS MOKYMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE 1996-1997 MOKSLO METAIS

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose istorijos mokoma pagal 1993 metais išleistą programą. 1996-1997 mokslo metais mokytojas ir mokiniai jau gali naudotis naujais istorijos vadovėliais - Naujųjų amžių istorija" I D., "Pasaulis" 1, "Istorija" 1-3 D., "Visuotinė istorija" XII klasei. Kadangi XI-XII klasių istorijos programa glaudžiai siejosi su "Senovės civilizacijų istorijos" ir "Visuotinės istorijos" mokymo priemonėmis, tad parengti ir nauji istorijos programų XI-XII klasėms variantai, leisiantys mokytojui panaudoti įvairius vadovėlius.

Šiais mokslo metais dėstantis XI-XII klasėse mokytojas gali naudotis ir senąja programa, ir naujaisiais jos variantais. Kuria programa vadovautis, jis gali nuspręsti pats. Mokytojui suteikiama galimybė XI-XII klasėse ir pačiam paskirstyti mokymo medžiagą. Galima pasirinkti vieną šių variantų:

- a) XI-XII klasėse dėstyti ir visuotinę, ir Lietuvos istoriją;
- b) XI klasėje dėstyti tik visuotinę, o XII klasėje - tik Lietuvos istoriją.

Tačiau kiekvienu šiuo atveju Lietuvos istorijai turi būti skirta ne mažiau kaip trečdalis pamokų.

Pasirinkęs naująją integruotą teminę istorijos programą (II variantas), mokytojas pats sprendžia, kiek ir kokios apimties temų jis dėstys XI klasėje, o kiek - XII klasėje.

Šiuo metu visose bendrojo lavinimo mokyklose - lietuvių, lenkų, rusų, baltarusių dėstomąja kalba - mokant istorijos vadovaujamosi 1993 metų, o XI-XII klasėse - ir 1996 metų programa. Šias programas reikia kūrybiškai interpretuoti, jas galima papildyti tautinėms mažumoms (lenkų, rusų, baltarusių) aktualiomis temomis, o lietuviškose mokyklose - kraštotyros medžiaga. Visiems šiems papildymams gali būti skiriama ne daugiau kaip penktadalis pamokų.

Mokykloje, kurioje sustiprintas istorijos dėstymas ir jai skiriama 3 savaitinės pamokos, mokytojas turi papildyti programą pagrindiniais savo krašto istorijos faktais, kraštotyros medžiaga, skirti daugiau laiko darbui su šaltiniais, žemėlapiais, ugdyti mokinių savarankiško darbo įgūdžius.

Numatoma šiek tiek pakeisti ir 1996-97 mokslo metų istorijos abiturės egzamino tvarką bei turinį, daugiau dėmesio bus skiriama savarankiško darbo įgūdžiams, gebėjimams patikrinti. Tad norėtume atkreipti mokytojų dėmesį į tai, kad būtina daugiau naudoti aktyvius istorijos mokymo metodus.

ISTORIJOS PROGRAMOS

Ižanga

Nuo 1993 metų įvykę pasikeitimai dėstant istoriją Lietuvoje iškėlė būtinybę parengti ir naujus, alternatyvius istorijos programų variantus XI-XII klasėms. Pateikiamieji du variantai skiriasi savo turiniu ir sudarymo principais. Pirmasis tradicinis, jis artimas 1993 m. programai. Jį sudaro dvi dalys: visuotinė ir Lietuvos istorija. Visuotinė istorija pateikta vadovaujantis chronologiniu teminiu principu, o Lietuvos - probleminiu. Nuo 1993 m. programos šis variantas skiriasi formuluotėmis, taip pat atsakyta kai kurių ne tokių svarbių temų, papildytas literatūros sąrašas. Šis variantas mokytojui suteikia galimybę laisvai pasirinkti medžiagos dėstymą pagal klases - savo nuožiūra nustatyti ribą tarp XI ir XII klasių dėstant visuotinę ir Lietuvos istoriją drauge arba atskirai: XI klasėje - visuotinę istoriją, XII klasėje - Lietuvos istoriją. Mokytojas gali įvesti ir naujas temas, bet joms skirti ne daugiau kaip penktadalį pamokų.

Antrasis variantas orientuotas į istorijos dalyko turinio komponavimą pagal temas. Šį principą bei kurso ašies antropocentristinį pobūdį reikia paaiškinti plačiau. Ši programa daugiau orientuota į humanitarinio profilio klases. Humanitarinio ciklo mokykloje pagrindas - žmogus. Istorija taip pat tiria žmogų laike ir erdvėje. Todėl ir šios programos pagrindas - žmogus, jo buitis, mąstysena, jausena, veikseną, jo vertybių ir idėjų pasaulis.

Pagrindinėje mokykloje įgyta sisteminė, nuosekli istorijos sekos samprata šiuo etapu jau leidžia atsisakyti chronologinio medžiagos komponavimo principo. Pasirinktas teminis principas suteikia galimybę geriau suvokti istorijos specifiką, jos skirtynes nuo kitų disciplinų. Istorijos studijose pažinimo objektas tapatus pažįstančiam subjektui - žmogus tiria žmogų. Todėl reikia dialogiško santykio, kurio susidarymą lemia pažįstančiojo vertybių sistema. Dialogo partneris - praeities žmogus - nebuvo nuo jį supusio pasaulio atsiskykęs individas. Jo mintys, sąmonė, mentalitetas pasireiškė tik per konkrečius darbus, per santykius su artimesniais bei tolimesniais individais. Žmonių mintys ir veiksmai formavo įvairiausių kolektyvų ir bendrųjų veiksmus, socialinę psichologiją. Tai irgi istorijos pažinimo objektas. Taip pat privalu giliau pažvelgti ir į istoriko darbo specifiką, t.y. suvokti, kaip istorijos šaltiniai "konstruoja" istorijos problemas, kaip šių problemų formulavimą ir sprendimą sąlygoja pasirinkta metodologija.

Pagrindiniai istorijos mokymo pagal šią programą principai:

- * istorijos įvykių, reiškinių, procesų pateikimo objektyvumas, paliekant mokiniams teisę formuluoti savus vertinimus ir išvadas arba remtis įvairiausiomis interpretacijomis;
- * derinimas su kitais humanitarinio ciklo dalykais;
- * Lietuvos istorijos akcentavimas pasaulio ir Europos istorijos fone;
- * preciziškas istorijos terminijos taikymas;
- * ypatingas dėmesys istorijos šaltiniams;
- * perėjimas nuo atskirų įvykių ar reiškinių analizės prie visapusiško istorijos problemų sprendimo;
- * iškilų asmenybių veiklos nagrinėjimas.

Siektina, kad mokiniai pažintų ir suvoktų:

- * istorinę asmens pasaulėvokos raidą;
- * istorinę universaliųjų vertybių raidą;
- * esminius pagrindinių žmonijos epochų bruožus;
- * priežastis, kurios lemia žmogaus kasdienio gyvenimo sąlygas;
- * asmenybės ir tautos vaidmenį istorijoje;
- * esmines lietuvių ir Lietuvos istorijos problemas pasaulio ir Europos istorijos kontekste;
- * pagrindinius istoriko darbo principus.

Istorijos studijos šiame konkurse turėtų padėti mokiniams:

- * įsigyti istoriškai sąlygotą dabarties suvokimą, dialogišką santykį su praeitimi;
- * išsiugdyti savarankišką ir kritišką mąstymą;
- * išsiugdyti orientaciją laike ir erdvėje;
- * susikurti savitą pasaulėžiūrą, kuri remiasi įvairių vertybių sistemų istoriniu pažinimu bei vertinimu;
- * suprasti, kad istorijos naratyvas yra tik hipotetinis praeities priartinimas, sąlygojamas šaltinių bazės bei įvairialypės tyrėjų metodologijos;
- * pasirengti studijoms aukštojoje mokykloje.

Ši istorijos programa mokytojui ir mokiniams atveria platų asmeninės iniciatyvos bei kūrybinės laisvės lauką. Joje nurodytos tik pagrindinės istorijos studijų gairės. Mokytojas gali dėstyti ir papildomas, programoje nenurodytas temas, pasirinkti tuos istorijos faktus ar asmenybes, kurios, jo nuomone, padėsiančios geriau realizuoti mokymo tikslus. Mokytojas

taip pat gali akcentuoti istorijos momentus tų tautų ar valstybių, kurių kalbą kaip pagrindinę užsienio kalbą mokosi jo mokiniai.

Kūrybiškai dirbti aktualu dar ir todėl, kad nėra šiai programai specialiai pritaikytų vadovėlių, šaltinių rinkinių bei skaitinių knygų. Tad rekomenduojama naudotis visais istorijos vadovėliais, šaltinių rinkiniais, pasitelkti grožinę literatūrą, originalius ir verstinius istorikų, filosofų, sociologų, kultūrologų veikalus. Todėl pravartu rengti daugiau paskaitos, seminaro tipo pamokų bei skatinti savarankišką mokinių kūrybinę-tiriamąją veiklą (pranešimai, rašiniai, referatai).

LIETUVOS IR VISUOTINĖS ISTORIJOS PROGRAMA XI-XII KLASĖMS (I variantas)

Ivadas

Istorijos mokslas, jo šaltiniai ir objektas. Civilizacijos samprata. Laiko skaičiavimas ir matavimas. Priešistorė ir istorija.

1 t e m a . Žmogaus kilmė. Priešistorės žmogaus gyvenimas

Žmogaus kilmės problema. Šiuolaikinis mokslas apie žmogaus kilmę. Žemynų apgyvendinimas. Žmogaus gyvenimo sąlygos ir verslai. Žmogaus ir gamtos santykių kaita: žemdirbystės ir gyvulininkystės atsiradimas. Priešistorės visuomenės santykių raida.

Seniausias menas ir religija.

2 t e m a . Senovės Rytų civilizacijos

Civilizacijos požymiai ir jos atsiradimo prielaidos.

Seniausios civilizacijos šiaurės Afrikoje ir Azijoje (Egiptas, Babilonas, Kinija, Indija ir t.t.).

Senovės civilizacijų pažinimo šaltiniai.

Valstybių atsiradimo procesas. Hierarchinė visuomenės struktūra.

Valstybės valdymas ir rašytinė teisė.

Seniausieji įstatymai.

Civilizacijų laimėjimai:

rašto atsiradimas ir jo raida,

mokslo žinios (matematika, geometrija, astronomija), medicina,

technikos naujovės (ratas, drėkinimo įrenginiai),
sisisiekimo priemonės ir keliai,
statyba ir architektūra,
menas.

Reikšmingiausi išlikę senovės civilizacijų paminklai.

Civilizacijų sąveika. Civilizacijos laimėjimų sklaida. Finikiečiai ir jų kolonijos.

Religija senovės civilizacijose ir jos raida. Politeizmas ir monoteizmas.
Žydai. Jų valstybė. Judaizmas. Senasis Testamentas.

3 tema. Egėjo civilizacija

Kretos kultūra. "Rūmų civilizacija". Mikėnų kultūra. Trojos karas.
Egėjo ir Rytų civilizacijų sąveika.

4 tema. Helenų civilizacija

Helenų civilizacijos samprata. Šios civilizacijos pagrindai. Graikų tauta.

Homeras ir Hesiodas apie laikmetį, žmones, dievus. Mitai. Graikų religija.

Sinoikizmas. Graikų miestai-valstybės, visuomeninės jų santvarkos panašumai ir skirtumai. Piliėtis. Polio valdymo sistemos raida.

Graikų kolonizacija. Konfliktai su kartaginiečiais, etruskais ir itališkais. Karai su persais.

Atėnų suklestėjimas. Graikų polių karai.

Graikų kultūra: tradicijos, olimpinės žaidynės, raštas, teatras, architektūra, skulptūra ir skulptūriniai portretai, filosofija ir mokslas.

Didieji graikų išminčiai, karvedžiai, valstybės vyrai; jų mintys ir darbai. Makedonijos iškilimas. Makedonijos valdovai užvaldo Graikiją.

Aleksandro Makedoniečio imperija ir graikų civilizacijos laimėjimų plitimas Rytuose. Helenizmas.

5 tema. Romėniškasis civilizacijos laikotarpis

Romos istorijos periodizacija.

Graikų ir Kartaginos kolonijos Apeninuose. Senieji pusiasalio gyvenotojai. Etruskai.

Romos miesto pradžia. Karalių valdymas.

Respublika ir jos valdymas. Patricijai, plebėjai ir jų kovos.

Romos ekspansija. Įsigalėjimo Italijoje taktika.

Romėnų kolonijos Italijoje ir keliai kaip pavergtų tautų kontrolės priemonė.

Romos kovos su Kartagina dėl viešpatavimo Viduržemio jūros pakrantėse.

Socialiniai ir politiniai karų padariniai. Klasiniai karai.

Gajus Julius Cezaris, jo politika ir likimas.

Oktavianas Augustas ir respublikos pabaiga. Principatas.

Romėnų butis: gyvenimas Romoje, romėnų šeima, tradicijos, pramogos.

Dvasinė kultūra: filosofija, religija, literatūra.

Romėnų teisė.

Imperijos valdžios krizė. Kareivių imperatoriai. Dominatas ir imperijos padalijimas.

Krikščionybės atsiradimas; jos kelias nuo persekiojamos iki valstybinės religijos. Jėzus Kristus ir jo mokymas. Naujasis Testamentas.

Didysis tautų kraustymasis ir Vakarų Romos imperijos žlugimas.

6 tema. Rytų Romos imperija

Bizantijos visuomenė ir valstybė. Bandymai atkurti Romos imperiją.

Antikinės kultūros tradicijų tąsa. Bizantijos kultūra.

Imperijos žlugimas.

7 tema. Arabai ir islamas

Arabai iki Mahometo.

Islamo atsiradimas. Arabų kalifatas. Islamo šalių kultūra. Arabai ir Europa viduramžiais.

8 tema. Europos viduramžiai

Frankų valstybė ir imperija.

Viduramžių civilizacijos formavimasis. Feodalizmas. Civilizacijos plėtra. Krikščionybės plitimas.

Valstybė ir jos raida. Šventoji Romos imperija.

Kijevo Rusia ir jos nuosmukis.

Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Krikščioniškosios Europos ir pagoniškosios Lietuvos susidūrimas.

Bažnyčios vaidmuo visuomenės gyvenime. Bažnyčia, dvasininkai ir kultūra.

Luomai.

Žemdirbystė, amatai, prekyba.

Miestai.

Svarbiausi visuomenės gyvenimo pokyčiai, kurie įvyko viduriniais amžiais.

9 tema. Perėjimas į naujuosius laikus

Politiniai, ekonominiai, kultūriniai pokyčiai Europoje XV-XVIII a.
Kapitalizmo pradžia.

Feodalinio susiskaldymo likvidavimas ir centralizuotų valstybių formavimasis (Anglija, Prancūzija, Ispanija, Rusija).

Renesansas - laikmetis, kuris pakeitė meną, mąstymą, pažiūras, vertybes, tradicijas.

Išradimų ir atradimų reikšmė keičiant žmogaus pasaulėvoką, pasaulėžiūrą ir gyvenimą (J. Gutenbergas, M. Kopernikas ir kt.).

Geografiniai atradimai. Šių atradimų reikšmė Europos ūkio, politinei raidai, Amerikos civilizacijoms ir Azijos šalims.

Reformacija keičia Bažnyčią ir visuomenę. M. Liuterio, Ž. Kalvino idėjos ir veikla. Kovos tarp katalikų ir protestantų. Socialiniai reformacijos padariniai ir reikšmė kultūros raidai.

LDK reformacijos ir kontrreformacijos laikmetyje. LDK ir Lenkijos unija. Reformacijos ir kontrreformacijos poveikis Lietuvos kultūros raidai.

Olandijos ir Anglijos suklestėjimas. Kapitalizmas. Kova dėl pasaulinės prekybos.

Absoliutizmas Europoje, absoliutinio valdymo prielaidos ir esmė.

Revoliucijos Europoje ir Amerikoje (Anglija, JAV, Prancūzija) keičia ekonominę ir politinę sistemą, visuomenės gyvenimą. Amerikos Nepriklausomybės, Prancūzijos Žmogaus teisių deklaracija ir Prancūzijos bei JAV konstitucijų svarbiausios idėjos ir reikšmė.

Lietuvos - Lenkijos valstybės nuosmukis, reformų bandymai ir žlugimas. Lietuvos prijungimas prie Rusijos imperijos.

Napoleonas, jo karai ir reikšmė socialinei bei politinei Europos raidai.

10 tema. Civilizacijos raida XIX a.

Mokslo, technikos raida ir pramonės perversmas. Socialiniai perversmo padariniai: gamybos apimčių didėjimas, transporto sistemos plėtra, nauja socialinė struktūra, urbanizacija, gyvenimo būdo ir buities pokyčiai.

Naujos socialinės problemos ir konfliktai bei jų sprendimo būdai.

Politinės - socialinės teorijos: liberalizmas, konservatizmas, socializmas, anarchizmas.

Politinės partijos. Politinio darbininkų aktyvumo didėjimas.

Reikšmingiausi XIX a. konfliktai Europos šalyse, Amerikoje ir jų padariniai (revoliucijos Europos šalyse, pilietinis karas JAV).

Modernios valdymo sistemos formavimasis Europos šalyse. Svarbiausi Anglijos, Prancūzijos, Vokietijos, JAV politinių/sistemų bruožai.

Nacionalumo reikšmės didėjimas. Nacionalizmas ir kova dėl tautinių valstybių sukūrimo. Reikšmingiausi nacionaliniai judėjimai ir konfliktai.

Rusijos imperija. Carų nacionalinė politika ir lietuvių tautinis sąjūdis. Politinės-valstybinės lietuvių orientacijos keitimasis. Tautinis sąjūdis ir tautinės valstybės idėjos formavimasis.

Europos ekspansijos pasaulyje stiprėjimas. Kolonijinė politika. Pasaulio pasidalijimas ir svarbiausios kolonijinės imperijos.

11 tema. Pirmasis pasaulinis karas

Karo priežastys. Kariniai blokai. Karo eiga ir rezultatai. Europos politinio žemėlapis pokyčiai po karo.

Naujų valstybių susikūrimas.

Lietuva karo metais. Pastangos atkurti nepriklausomybę.

12 tema. Europa tarp demokratijos ir diktatūros

Bolševikinė diktatūra Rusijoje. Bolševikų teorija ir valdymo praktika.

Demokratinės valdymo sistemos problemos ir jos kritika pokario Europoje.

Alternatyvų demokratijai paieškos: komunistų pastangos užimti valdžią, fašizmo atsiradimas.

Fašistų įsigalėjimas Italijoje ir fašistinė diktatūra. Fašistų idealai ir valdymo praktika. Nationalsocializmas Vokietijoje. A. Hitlerio diktatūra.

Diktatūrų kūrimosi mechanizmas. Propaganda ir teroras kaip diktatorių valdymo priemonės. Propagandos ir prievartos panaudojimo metodika.

Diktatorių "laimėjimai" ir tragiški valdymo padariniai. Agresyvumas, rengimasis karui ir provokacijos užsienio politikoje.

Antidemokratinė jėgų puolimas. Pilietinis karas Ispanijoje.

Autoritariniai režimai Europos šalyse, jų požymiai ir kūrimosi mechanizmas.

Parlamentinio ir autoritarinio valdymo skirtumai Lietuvoje.

13 tema. Antrasis pasaulinis karas

Tarptautinių santykių komplikavimasis ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje. Ašies valstybių agresyvumas ir Vakarų demokratijų pasyvumas.

Molotovo-Ribentropo pakto reikšmė karo pradžiai. Paktas ir Lietuva. Hitlerio armijos triumfo žygis per Europą ir jo sustabdymas prie Stalingrado.

Rusų-anglų-amerikiečių sąjunga ir bendradarbiavimas sutriuškinant Vokietiją, Japoniją bei jų sąjungininkus.

Lietuva karo metais: komunistinė ir nacistinė okupacija, kolaboravimas ir pasipriešinimas. Lietuvos aukos ir nuostoliai.

Karo nusikaltimai ir nusikaltėliai. Holokaustas. Niurnbergo procesas. Politiniai teritoriniai pokyčiai Europoje po karo.

14 tema. Pokario pasaulis

Komunizmo ekspansija Europoje ir Azijoje.

Įtampos tarp TSRS ir Vakarų šalių didėjimas.

Šaltasis karas. Karinių blokų susikūrimas. Ginklavimosi varžybos.

Rytų-Vakarų dialogas ir reikšmingiausi susitarimai.

Globalinė taika ir lokaliniai konfliktai.

Mokslo ir technikos revoliucija.

Socializmo sistemos šalys ir jų problemos: gamybos neefektyvumas, menkas pragvenimo lygis, gyventojų nepasitenkinimas komunistų diktatūra ir pasipriešinimas.

Pokario karas Lietuvoje.

Vengrijos, Čekoslovakijos, Lenkijos ir kitų tautų kova prieš diktatūrą. Pasipriešinimo slopinimas.

Vakarų šalys. Demokratijos raida. Sparti pramonės plėtra. Kolonijų praradimas. Rasinės problemos JAV ir jų sprendimas.

Trečiasis pasaulis. Svarbiausi Trečiojo pasaulio regionai, šių šalių charakteristika ir problemos.

15 tema. Dabarties pasaulis

M. Gorbačiovo reformos. Komunizmo sistemos žlugimas Europoje.

Dviejų Vokietijų susijungimas.

TSRS suirimas. Baltijos valstybių nepriklausomybės atkūrimas.

Šaltojo karo pabaiga.

Pokomunistinių šalių ūkio ir politinės raidos problemos.

Karas Jugoslavijoje.

Dabarties pasaulio prieštaravimai ir problemos: perteklius ir skurdas, taika ir karai, demokratija ir diktatūros, žmogaus teisės ir genocidas, terorizmas, gamtos resursų išsekimas, aplinkos tarša.

LIETUVOS ISTORIJA

1 tema. Lietuvių etnogenėzė

Lietuvių kilmės teorijos. Indoeuropiečiai ir baltai. Baltų gentys, jų teritorija, kultūros ypatybės. Lietuvių tautybės susidarymas.

LITERATŪRA

- Gimbutienė M. Baltai priešistoriniais laikais. - V., 1985.
Girininkas A. Baltų kultūros ištakos. - V., 1994.
Jurginis J. Legendos apie lietuvių kilmę. - V., 1971.
Lietuvių etnogenėzė. - V., 1987.
Rimantienė R. Lietuva iki Kristaus. - V., 1995.
Tarvydas S. Indoeuropiečiai. - V., 1970.
Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorija. T.1. - V., 1984.

2 tema. Lietuvių tautinės savimonės raida

Tautinė ir religinė savimonė viduriniais amžiais. Kultūrinė Lietuvos bajorų asimiliacija su slavais.

Reformacija ir tautiškas.

Renesansas ir tautinės valstybės idėja. Mykolo Lietuvio, A. Rotundo politinė programa. M. Daukšos tautinės savimonės manifestas.

LDK bajorų santykiai su lenkų "politine tauta" po Liublino unijos.

XIX a. pradžios tautinis žemaičių sąjūdis. S. Daukantas.

Lenkiškai kalbantys Lietuvos patriotai. A. Mickevičius.

"Tautų pavasaris" XIX a. Europoje. Lietuvių tautos atgimimas ir tautinė savimonė XIX a. pabaigoje - XX a. pradžioje.

Tautinės savimonės raida Prūsų Lietuvoje nuo K. Donelaičio iki Vyduo.

Lietuvos valstybės atkūrimas. Tauta ir valstybė XX a.

LITERATŪRA

- Gedimino laiškai. - V., 1966.
Jurginis J. Renesansas ir humanizmas Lietuvoje. - V., 1965.
Kuolys D. Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje: Renesansas, Barokas. - V., 1992.
Lietuvių atgimimo istorijos studijos: Straipsnių rinkinys/ Red. E. Aleksandravičius ir kt. T.1. - V., 1990.
Lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimas. - V., 1987.
Vėbra R. Lietuvių visuomenė XIX a. II p. - V., 1990.
Greimas A.J. Iš arti ir iš toli. - V., 1991.

Alantas V. Tauta istorijos vingiais. - V., 1992.

Tautinis mentalitetas. - V., 1989.

Rašytojas pokario metais. - V., 1991.

3 tema. Lietuvos valstybingumo raida

Žemės ir žemių sąjungos. Lietuvos valstybės susikūrimas ir raida nuo Mindaugo iki Vytauto.

LDK suartėjimas su Lenkija: 1385 m. Krėvos sutartis ir 1569 m. Liublino unija.

Renesansinė tautinės valstybės idėja. Lietuvos valstybingumo raida unijoje su Lenkija. 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucija ir Lietuvos valstybingumas.

Padalijimai. Carizmo kova prieš valstybingumo tradicijas.

Tautinės valstybės idėjos susiformavimas ir jos įgyvendinimas. Tarp-tautinės ir vidinės valstybingumo atkūrimo aplinkybės.

Demokratija ir autoritarizmas tarpukario Lietuvoje.

Valstybingumo netektis ir tarptautinės bei vidinės jos priežastys. Lietuvių pasipriešinimo sąjūdžiai. Lietuvos TSR.

Valstybingumo atkūrimas. Aktualios valstybės gyvenimo problemos.

LITERATŪRA

Dundulis B. Lietuva laisvės kovų sukuriuose (IX-XIX a.). - V., 1990.

Dundulis B. Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV a. - V., 1968.

Dundulis B. Lietuvos užsienio politika XVI a. - V., 1971.

XX amžius: Lietuvos valstybingumo problemos. - V., 1990.

Čepėnas P. Naujųjų laikų Lietuvos istorija. - T. 2. - V., 1993.

Gaškaitė N., Kašėta A. ir kt. Lietuvos partizanai 1944-1953 m. - K., 1996.

Gudavičius E. Kryžiaus karai Pabaltijyje ir Lietuva XIII a. - V., 1989.

Kiaupa Z., Kiaupienė J., Kuncevičius A. Lietuvos istorija iki 1795 m. - V., 1995.

Kuolys D. Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje: Renesansas, Barokas. - V., 1992.

Lazutka S. Lietuvos Statutai, jų kūrėjai ir epocha. - K., 1994.

Visneris H. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo pavojai. - V., 1991.

Jučas M. Nuo Krėvos sutarties iki Liublino unijos. - V., 1970.

Lietuvių atgimimo istorijos studijos. - T. 3. - V., 1991.

Pašuta V. Lietuvos valstybės susidarymas. - V., 1971.

Ivinskis Z. Lietuvos istorija: iki Vytauto Didžiojo mirties. - V., 1991.

Lietuva 1918-1938 m. - V., 1990.

Misiūnas R.J., Taagepera R. Baltijos valstybės: priklausomybės metai. 1940-1980. - V., 1992.

Brazaitis J. Vienų vieni. - V., 1990.

Senn A.E. Lietuvos valstybės atkūrimas. - V., 1992.

Senn A.E. Bundanti Lietuva. - V., 1992.

Vansevičius S. Feodalinės Lietuvos valstybingumas po Liublino unijos. - V., 1988.

4 tema. Lietuvos valstybės ploto ir sienų kaita

Etninės baltų žemės senovėje.

Mindaugo Lietuva. Teritorijos plėtimas valdant Gediminui, Algirdui, Vytautui.

LDK teritorijos mažėjimas po Vytauto mirties. Rusiškų žemių netekimas. Ukrainos žemių atplėšimas nuo LDK.

Liublino unija. Livonijos prijungimas.

Lenkijos ir Lietuvos valstybės padalijimai. Lietuviškos Rusijos imperijos gubernijos. Etninių ribų siaurėjimas.

Nepriklausomybės atkūrimas ir sienų klausimas. Lietuvos valstybės sienos ir jų pokyčiai XX a.

LITERATŪRA

Lietuva: Lietuviškoji enciklopedija. - T. 15. - V., 1990. P. 450-464.

Lietuvos geopolitika. - V., 1991.

Maksimaitienė O. Lietuvos istorinės geografijos ir kartografijos bruožai. - V., 1990.

Maksimaitienė O. Lietuvos istorinė geografija ir kartografija: XX amžiaus Lietuvos istorijos žemėlapiai ir jų šaltiniai. - V., 1995.

5 tema. Mažoji Lietuva amžių kaitoje

Vakarinės baltų žemės XII a. pabaigoje - XIII a. pradžioje.

Kryžiuočių agresija. Prūsų nukariavimas. Sukilimai prieš kryžiuočius.

Prūsijos valstybė. Karaliaučius - vienas svarbiausių lietuvių kultūros centrų. Lietuvių ir prūsų padėtis Prūsijos valstybėje. Kolonizacija. Lietuvių būklės blogėjimas Vokietijos imperijoje.

Mažoji Lietuva ir tautinis lietuvių atgimimas.

Klaipėdos kraštas ir jo likimas XX amžiuje.

Mažoji Lietuva po karo. Kaliningrado sritis ir Lietuva.

Mažosios Lietuvos kultūros veikėjai: M. Mažvydas, A. Kulvietis, S. Rapolionis, J. Bretkūnas, D. Kleinas, K. Donelaitis, L. Rėza, Vydūnas, M. Jankus, I. Simonaitytė.

LITERATŪRA

Brakas M. Mažosios Lietuvos politinė ir diplomatinė istorija. - V., 1995.

Juška A., Mališauskas J., Pupšys V. Lietuvininkų žemė. - K., 1994.

Valsonokas R. Klaipėdos problema. - V., 1989.

Šilas V., Sambora H. Mažosios Lietuvos kultūros pėdsakai. - V., 1990.

Gineitis L. Kristijonas Donelaitis ir jo epocha. - V., 1990.

Matulevičius A. Mažoji Lietuva XVIII a. pradžioje. - V., 1989.

Gudas K. Mažosios Lietuvos lietuvių tautinė padėtis XIX a. pabaigoje. - V., 1992.

Kviklys B. Mūsų Lietuva. - T. 4. - V., 1991.
Šneidereitas O. Prūsai. - V., 1989.

6 tema. Lietuvos kultūros raida

Kalbos, istorijos, archeologijos ir mitologijos duomenys apie ikirikščioniškąją Lietuvos kultūrą.

Vidurinių amžių Lietuvos kultūra, jos tautinė ir religinė tolerancija. Senosios kultūros, katalikybės ir stačiatikybės sąveika. Vienuolijos. Mokyklos. Metraščiai. Architektūra.

Renesansinė kultūra Lietuvoje. Renesansinė literatūra, architektūra, dvarų kultūra. Pirmosios lietuviškos knygos. Renesansinė istoriografija: M. Strykovskis. Lietuvos Statutai. Renesansas ir tautiškumas: Mykolas Lietuvis, A. Rotundas, M. Daukša.

Vilniaus universitetas.

Barokas Lietuvos kultūroje. Literatūra, dailė, architektūra. Lituanistiniai sąjūdžiai Vilniuje ir Karaliaučiuje: K. Sirvydas ir D. Kleinas. A. Kojalavičius.

Kalbinė, tautinė, religinė Lietuvos kultūros įvairovė.

Švietimo epocha Lietuvoje. Švietimo sistemos reforma. Visuomenės ir valstybės išbudinimo viltys.

Klasicizmo architektūra.

Romantizmo kultūra. Romantinė asmens ir tautos samprata. Romantizmo idėjų įtaka tautiniam atgimimui. S. Daukantas ir A. Mickevičius.

Rezistencinis lietuvių kultūros pobūdis. A. Baranauskas. J. Basanavičius ir "Aušra". Maironis.

XX a. kultūros srovės ir lietuvių kultūra. M.K. Čiurlionis.

Modernizmo ir liaudies kūrybos ryšys.

Kultūros tautiškumo problema.

"Tarybinė lietuvių kultūra" ir kultūrinė rezistencija. Lietuvių kultūra išsivijoje.

Iškiliausios XX a. Lietuvos kultūros asmenybės.

LITERATŪRA

Adomonis T., Čerbulėnas K. Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija. - D. 1. - V., 1987.

Dundulienė P. Senovės lietuvių mitologija ir religija. - V., 1990.

Dundulienė P. Lietuvių etnologija. - V., 1991.

Genzelis B. Švietėjai ir jų idėjos Lietuvoje. - V., 1972.

Gimbutienė M. Baltai priešistoriniais laikais. - V., 1985.

Greimas A.J. Tautos atminties beiškant. - V; Ch; 1990.

- Jurginis J. Istorija ir kultūra. - V., 1984.
- Kiaupa Z., Kiaupienė J., Kuncevičius A. Lietuvos istorija iki 1795 m. - V., 1995.
- Kubilius V. Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas. - V., 1983.
- Kuolys D. Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje: Renesansas, Barokas. - V., 1992.
- Lazutka S. Lietuvos Statutai, jų kūrėjai ir epocha. K., 1994.
- Jučas M. Lietuvos metraščiai. - V., 1968.
- Lukšaitė I., Jurginis J. Lietuvos kultūros istorijos bruožai. - V., 1981.
- Lebedys J. Senoji lietuvių literatūra. - V., 1977.
- Kavolis V. Žmogus istorijoje. - V., 1994.
- Lietuvos pedagoginės minties raida XVI-XVIII a. kultūros veikėjų raštuose/ Sudarė I. Lukšaitė. - K., 1991.
- Vladimirovas L. Knygos istorija. - V., 1979.
- Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorija. - T. 1-7. - V., 1984-1995.

7 tema. Krikščionybės vaidmuo Lietuvos istorijoje

Senoji Lietuvos valstybė ir krikščioniškoji Europa. Mindaugo krikštavimas. Senoji tikyba, katalikybė, stačiatikybė Lietuvoje valdant Gediminui ir Algirdui. Kryžiaus karų reikšmė priimant krikštą.

Krėvos sutartis ir Lietuvos krikštavimas. Krikščionybės priėmimo socialinė, politinė ir kultūrinė reikšmė.

Kultūrinis ir politinis reformacijos vaidmuo. Kontrreformacija.

Katalikų ir stačiatikių bažnyčia LDK. Bažnytinės unijos klausimas.

Stačiatikių bažnyčia ir rusifikacija XIX a. Katalikų Bažnyčios vaidmuo tautinio atgimimo metu.

Katalikų Bažnyčia XX a. Lietuvos istorijoje.

LITERATŪRA

- Greimas A.J. Tautos atminties beiėškant. - V; Ch; 1990.
- Gudavičius E. Kryžiaus karai Pabaltijyje ir Lietuva XVIII a. - V., 1989.
- Jurginis J. Lietuvos krikštavimas. - V., 1987.
- Jurginis J. Pagonybės ir krikščionybės santykiai Lietuvoje. - V., 1976.
- Kiaupa Z., Kiaupienė J., Kuncevičius A. Lietuvos istorija iki 1795 m. - V., 1995.
- Vėlius N. Senovės baltų pasaulėžiūra. - V., 1983.

8 tema. Lietuviai pasaulyje

Lietuvių emigracija ir jos kryptys XIX a. antrojoje pusėje - XX a. Didžiausios emigrantų iš Lietuvos kolonijos.

Lietuvos gyventojų trėmimai. Lietuviai Sibire. Lietuvų traukimas į Vakarų 1944 m. Politinė išėivijos veikla. VLIK'as, Pasaulio lietuvių bendruomenė. Lietuvių kultūra emigracijoje: iškiliausios asmenybės ir reikšmingiausi darbai.

Lietuviai etninėse žemėse, kaimyninėse šalyse.
Išėjimo ir Lietuvos valstybė.

LITERATŪRA

- Brazaitis J. Vienų vieni. - V., 1990.
Brazytė-Bindokienė D. Lietuvių papročiai ir tradicijos išėjimoje. Čikaga, 1989.
Eidintas A. Lietuvių emigracija. - V., 1988.
Greimas A.J. Iš arti ir iš-toli. - V., 1991.
Lietuva: Lietuviškoji enciklopedija. - T. 15. - V., 1990.
Maccina A. Raštai. - T. 3. - V., 1990.

9 tema. Lietuvos tautinės mažumos

LDK daugiatautė valstybė. Religinė ir tautinė senosios Lietuvos tolerancija.

Rusai ir baltarusiai. Rutėnai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Senoji Lietuvos rusų kultūra. P. Skorina. Konstantinas Ostrogiškis. Andrejus Kurbskis. Mykolas Glinskis. Unitai. Sentikiai.

Rusai carinės Rusijos aneksuotoje Lietuvoje. Rusų valdininkai. Kolonistai.

Rusai tarpukario Lietuvoje. Rusų kultūra, švietimas, inteligentija. L. Karsavinas.

Asimiliacinė TSRS politika po Antrojo pasaulinio karo.

Lenkai. Lenkų atsiradimas Lietuvoje. Lenkų kultūros įtaka vidurinių amžių Lietuvos visuomenei.

Lenkų ir lietuvių kultūrų sąveika XVI-XVII a. M. Strykovskis, A. Volanas.

Asimilizacija ir polonizacija XVIII-XIX a. Lenkiškoji kultūra ir lietuvių tautinis atgimimas. A. Mickevičius, J. Kraševskis, T. Narbutas.

Lietuvos Respublikos lenkai. Vilniaus kraštas Lenkijos valdžioje.

Lenkai Lietuvoje po Antrojo pasaulinio karo. Lenkai ir lenkiškai kalbantys Lietuvos patriotai, jų politinė savimonė amžių kaitoje (nuo M. Strykovskio iki M. Rėmerio ir Č. Milošo).

Žydai. Jų atvykimas į Lietuvą. Žydų padėtis LDK. Lietuvos vieta žydų kultūroje. Iškiliasi žydų kultūros veikėjai. Žydai tarpukario Lietuvoje. Holokaustas.

Karaimai ir totoriai. Jų atsikėlimas į Lietuvą. Gyvenamosios vietos, religijos, kalbos, tradicijos. Lietuvos karaimų ir totorių kultūros bei mokslo veikėjai.

Tautinės Lietuvos Respublikos mažumos. Jų kultūra ir švietimas. Valstybės tautinės politikos principai.

LITERATŪRA

- Atamukas S. Žydai Lietuvoje XIV-XX a. - V., 1990.
Butkus A. Latviai. - K. 1995.
Čepėnas P. Naujųjų laikų Lietuvos istorija. T. 2. - V., 1939.
Damušis A. Lietuvos gyventojų aukos ir nuostoliai Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais (1940-1959 m.). - V., 1991.
Ginaitė S. Žydų tautos tragedijos Lietuvoje pradžia. - V., 1994.
Janulaitis A. Žydai Lietuvoje: Bruožai iš Lietuvos visuomenės istorijos. - K. 1923.
Kričinskis S. Lietuvos totoriai. - V., 1993.
Lietuva: Lietuviškoji enciklopedija. T. 15. - V., 1992.
Venclova T. Vilties formos. - V., 1992. - P. 96-213, 384-392.

10 tema. Asmenybės Lietuvos istorijoje

Asmenybės vaidmuo istorijoje.

Vidurinių amžių Lietuvos valstybės ir kultūros veikėjai, jų darbai ir reikšmė.

Iškiliausios renesanso epochos valstybės ir kultūros asmenybės, jų darbų reikšmė. A. Goštautas, M. Radvila Juodasis, Žygimantas Augustas, A. Rotundas, J. Chodkevičius, M. Giedraitis, M. Daukša, S. Batoras ir kt.

Iškiliausios lietuvių didikų giminės Lenkijos ir Lietuvos valstybėje, kultūriniai ir politiniai jų darbai. Radvilos, Chodkevičiai, Sapiegos, Pacai. Karolis Chodkevičius, Leonas Sapiega, Jonušas Radvila, Kazimieras Sapiega ir kt.

Reikšmingiausi XIX a. pasipriešinimo carizmui ir tautinio atgimimo veikėjai.

Lietuvos Respublikos valstybės ir kultūros veikėjai, jų veiklos reikšmė.

Iškiliausi rezistencinės kovos dalyviai, jų aukos prasmė.

Asmenybės raiška totalitarizmo sąlygomis.

LITERATŪRA

- Būtėnas J. Vincas Kudirka. - V., 1988.
Daumantas. Partizanai. - V., 1990.
Eidintas A. Lietuvos Respublikos prezidentai. - V., 1991.
Gaškaitė N., Kašėta A. ir kt. Lietuvos partizanai 1944-1953 m. - K., 1996.
Jogaila/Red. Šapoka A. - K., 1991.
Jonynas I. Didieji Lietuvos kunigaikščiai. - V., 1996.
Kučinskas A. Kęstutis. - V., 1988.
Lebedys J. Mikalojus Daukša. - V., 1963.
Matusas J. Švitrigaila Lietuvos didysis kunigaikštis. - V., 1991.

- Merkys V. Simonas Daukantas. - V., 1991.
Nezabitauskis A. Jonas Basanavičius. - V., 1990.
Nikžentaitis A. Gediminas. - V., 1989.
Pficneris J. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. - V., 1989.
Ramauskas A. Daugel krito sūnų... - V., 1991.
Ročka M. Mykolas Lietuvis. - V., 1988.
Tininis V. Sniečkus: 33 metai valdžioje. - V., 1995.
Lietuvos Respublikos prezidentai/sud. Liekis A. - V., 1995.
Truska L. Antanas Smetona ir jo laikai. - V., 1996.

INTEGRUOTA TEMINĖ ISTORIJOS PROGRAMA

XI-XII KLASEI

(II variantas)

A. ISTORIJOS LAIKAS. Pagrindinės epochos žmonijos raidoje. Priešistorė ir istorija. Jų vidiniai etapai. Skiriamosios ribos tarp priešistorės ir istorijos problema. Įvykių ir procesų periodizavimas, jo kriterijai. Esmingieji Lietuvos istorijos periodai.

Mitologinė, filosofinė laiko samprata seniau (senovėje, viduramžiais) ir dabar. "Geri" ir "blogi" laikai. Ciklai, spiralė, linija istoriniame laiko suvokime. Laiko skaičiavimo problemos - kalendoriaus raida. Metų skaičiavimo sistemos: senovės pasaulyje, žydų, musulmonų, krikščioniškoji. Laiko matavimas istorijoje. Laiko skaičiavimas ir matavimas Lietuvoje.

B. ISTORINĖ ERDVĖ. Geopolitinė pasaulio civilizacijų žemėlapių kaita: geografiniai, ekologiniai, etniniai, socialiniai, politiniai faktoriai. Lietuvos ploto ir sienų kaita.

Mitologinė, filosofinė erdvės samprata seniau (senovėje, viduramžiais) ir dabar. "Gera" (sava) ir "bloga" (svetima) erdvė. Erdvės matavimo ir skaičiavimo problemos - matų sistemos raida. Erdvės suvokimas ir matavimas Lietuvoje.

C. ISTORINIS JUDĖJIMAS.

1. Žmogus istorijoje.

Savęs, savo vietos sudėtingame kosmose ir pasaulyje suvokimas nuo seniausių laikų iki šių dienų. Su šiuo suvokimu susijusių poreikių, interesų tenkinimas. Pagrindinės žmogiškosios kiekvienos istorijos epochos vertybės, jų atspindžiai mitologijoje, filosofijoje, grožinėje literatūroje, dailėje. Vertybių kaita ir tęstinumas. Stereotipai įvairių istorijos epochų žmonių mąstyme ir veikloje. Iškiliausių pasaulio mąstytojų, filosofų mintys apie žmogaus pašaukimą ir gyvenimo prasmę.

Žmogaus gyvenimo ir buities sąlygos. Maistas ir gėrimai nuo seniausių laikų iki šių dienų. Mitybos raciono kaita, jos priklausomybė nuo geografinių, ekonominių, socialinių sąlygų ir tradicijų. Mitybos ypatybės įvairiose istorijos epochose. Maistas ir mityba Lietuvoje.

Drabužiai ir apavas nuo seniausių laikų. Formų, spalvų, medžiagų kaita, jų priklausomybė nuo geografinių, ekonominių, socialinių sąlygų ir tradicijų. Drabužis kaip simbolis įvairiose istorijos epochose. Dėvėseną ir nešioseną Lietuvoje.

Būstų ir baldų raida nuo seniausių laikų. Namų formos, dydžio, išplanavimo, statybinių medžiagų evoliucija, jų priklausomybė nuo geografinių, ekonominių, socialinių, techninių sąlygų ir tradicijų. Individualūs ir visuomeniniai pastatai. Baldų paskirtis ir simbolika. Būstų ir baldų raida Lietuvoje. Tradicijos ir inovacijos. Būstų apšvietimo, šildymo ir vėdinimo problemos skirtingose istorijos epochose.

Žmogaus darbo sąlygos - organizavimas ir technologija. Ankstyviausia technologija: akmeninių įrankių gamyba ir naudojimas, žemdirbystės ir gyvulininkystės raida. Darbo pasidalijimo pradžia lyčių ir amžiaus skirtumų pagrindu. Miestų revoliucijos epocha: metalų naudojimas, irigacijos darbai, specializacija (keramika, tekstilė, metalurgija). Graikų ir romėnų technologiniai laimėjimai. Geležiniai įrankiai, mechaninių įtaisų išradimas. Hierarchinė darbo organizacija.

Viduramžių laimėjimai: vėjo ir vandens energijos panaudojimas, kanalų, tunelių, tiltų statyba, knygų spausdinimo pradžia. Modernios industrinės gamybos pradai. Manorinė sistema. Amatininkų gildijos.

Vakarų technologijos formavimasis (1500-1750): pirmųjų mokslo instrumentų bei įrankių išradimas, garo energijos naudojimo pradžia. Modernios industrinės gamybos pagrindai.

Pramonės perversmas (1750-1900). Išradimai. Garo jėgos naudojimo tobulinimas, elektros energijos, naujų kuro rūšių pritaikymas. Geležies ir plieno, tekstilės ir chemijos pramonės pažanga. Masinė gamyba.

XX amžiaus technologijos: hidroelektros, pluošto, plastmasės, kaučiuko sintezė. Mašinos keičia rankų darbą. Kosmoso eros technologijos: branduolinė energija, automatizavimas, kompiuterizavimas.

Darbinės veiklos organizavimas ir technologijos raida Lietuvoje.

Komunikacijų ir ryšių raida. Primityvusis transportas. Ratas ir kelias: rato išradimas ir tobulinimas, Antikos pasaulio keliai. Vandens transporto evoliucija: laivyba, laivų statyba. Garo transportas: pirmieji garvežiai, geležinkelių tinklas, garlaiviai. Šiuolaikinio transporto raida: automobiliai, traukiniai, oro transportas. Visuomeninio transporto raida.

Paštas senovėje ir viduramžiais. Modernios ryšių sistemos sukūrimas: telegrafas, telefonas, radijo ryšys, elektroninis paštas.

Komunikacijų ir ryšių sistemų evoliucija Lietuvoje.

Žmogaus sveikata. Senovės medicina ir higiena. Medicinos praktika senovės Rytuose. Sveikatos apsauga ir asmens higiena Antikos laikais. Hipokratas. Galenas. Viduramžių vienuolynų vaidmuo išsaugant Antikos pasaulio medicinos laimėjimus. Arabų pasaulio įnašas į mediciną. Renesanso epochos medicina: anatomijos teorijos ir chirurgijos laimėjimai. Kraujo apytakos sistemos atradimas, mikroskopas. Medicinos mokyklų ir ligoninių genezė. Medicinos specializacijų įtvirtinimas. Vakcinacijos pradžia. Bakteriologijos laimėjimai. Svarbiausių medicinos prietaisų išradimas. Sveikatos apsaugos ir demografijos problemos. Sveikatos apsauga ir medicina Lietuvoje.

2. Ž m o g u s t a r p ž m o n i ū.

Šeima - artimiausia žmogaus aplinka. Dvasiniai, ekonominiai, juridiniai šeimos susidarymo ir egzistavimo pagrindai amžių eigoje. Šeimų tipai ir formos istorijoje. Šeimos narių teisių ir pareigų sampratos raida. Tėvų ir vaikų problema. Vyro ir žmonos padėtis įvairiose civilizacijose ir epochose. Lyčių santykiai mituose, legendose, grožinėje literatūroje ir kasdienybėje.

Asmuo ir giminė istorijoje. Giminės vaidmens kitimas artėjant prie dabartinių laikų. Asmuo, šeima, giminė Lietuvos istorijoje.

Asmuo ir tauta. Įvairių tautų kilmė, kalba, papročiai ir tradicijos. Lietuvių tautos kilmė, kalba, papročiai, tradicijos. Asmens prievolių tautai suvokimas skirtingose istorijos epochose. Tautiškumo sampratos evoliucija. Tautiškumo idėjos Antikoje. Modernaus tautiškumo raida: apraiškos XVII amžiaus Anglijoje, Švietimo epochoje. Totalinis tautiškumo proveržis XIX amžiuje. Individualus ir totalinis tautiškumas XX amžiuje. Tautiškumo idėjų evoliucija Lietuvoje.

Socialinis žmogaus statusas. Socialinė diferenciacija ir stratifikacija istorijos raidoje. Faktoriai, kurie sąlygojo socialinius, ekonominius ir kultūrinius skirtumus: lytis, amžius, rasė, intelektualiniai skirtumai, socialiniai ir kultūriniai veiksniai. Ekonominė diferenciacija - socialinės stratifikacijos pagrindas. Klasė, luomas, kasta, grupė istorijoje. Socialinės

kilmės santykis su kasta, luomu istorijoje. Socialinis mobilumas ir imobilumas: vergovė, baudžiava, prievartinis darbas. Šiuolaikinių socialinių klasių problema. Ideologijos ir religijos, aplinkos, demografinės situacijos, technologijos įtaka socialinei kaitai istorijoje. Socialinių judėjimų evoliucija. Jų tipai: religiniai, humanistiniai, reformistiniai, revoliuciniai, nacionaliniai. Socialinio statuso raida ir socialiniai judėjimai Lietuvoje.

Žmogus politinėje bendruomenėje. Valstybės kilmės teorijos. Primityvus valstybingumas ankstyvųjų žemdirbių ir klajoklių visuomenėse. Civilizacijos sklaida ir biurokratinių monarchijų įsitvirtinimas. Žmogus - pavaldinys. Miestas - valstybė (polis), respublika ir imperija Antikoje. Žmogus - pilietis. Centralizacija ir susiskaldymas viduramžiais. Luominė ir absoliutinė monarchija. Tautinių valstybių gimimas. Absolutizmo raida. Atstovavimas ir konstitucinė monarchija. Naujųjų laikų respublikos. Nacionalizmas ir imperializmas. Liberalioji demokratija. Parlamentinė ir prezidentinė sistema. Žmogaus ir valstybės santykiai - požiūriai bei veiksmai. Pagrindinės politinės dabarties ideologijos. Žmogus ir valstybė Lietuvos istorijoje.

3. Ž m o n ė s t a r p ž m o n i ū - karas ir taika istorijoje.

Užsienio politikos ir diplomatijos esmė bei prasmė. Tarptautinės sutartys ir susitarimai istorijoje: jų formos, veiksmingumas. Karai tarp valstybių ir tautų. Valdovų ir šalių tarpusavio santykių sprendimas senovės Rytuose. Graikų karai: vidaus ir tarptautiniai. Karas romėnų gyvenime.

Karai Frankų valstybės istorijoje. Vikingų žygiai. Kryžiaus karai Rytuose ir Europoje. Lietuvių kovos su Kryžiuočių ir Kalavijuočių ordinu. Šimtmetis karas. Lūžis karų istorijoje XVI amžiuje: kolonijiniai, dinastiniai, religiniai, pilietiniai karai. Imperijų kūrimasis Europoje: interesų sankirta Centrinėje ir Rytų Europoje bei Lietuvos likimas. Didieji XVIII a. pabaigos - XIX a. karai: Nepriklausomybės karas Šiaurės Amerikoje, Napoleono Bonaparto žygiai, Krymo karas, Prancūzijos ir Vokietijos karai. Du pasauliniai karai ir jų rezultatai. Lietuva XX a. karų verpetuose.

Ginkluotės evoliucija - žmogaus jėgos reikšmės mažėjimas ginkluotų konfliktų metu. Žymieji karvedžiai. Žmogus ir karas: socialinės, ekonominės, demografinės, politinės karų pasekmės. Kova dėl taikos istorijoje. Europos taikos konferencijos: nuo Miunsterio iki Helsinkio.

4. Žmogus pažįsta pasaulį - mokslo idėjos ir jų raida.

Mokslo žinios senovės Rytų pasaulyje. Protomokslas ikiklasikiniame graikų pasaulyje: religiniai, mitologiniai ir empiriniai gamtos fenomenų aiškinimai. Mokslo pažiūrų raida: stebėjimų, išvadų, apibrėžimų, klasifikavimo pradžia (Platonas, Aristotelis). Mokslas helenistinėje epochoje: Aleksandrija - stambiausių mokslo tyrimų centras. Romėnų mokslas kaip kontrastas jų teisei ir technologijai. Viduramžių mokslas. Mokslas kitose civilizacijose: islamo kraštai, Indija, Kinija. Mokslo atgimimas Renesanso epochoje: mokslo statusas Europoje XV a. pradžioje. Knygų spausdinimo, kalnakasybos, metalurgijos ir kitų technologijos naujovių reikšmė. Prekybos, tyrinėjimų poreikiai ir mokslas. Naujųjų mokslo atradimų ir senųjų filosofinių pažiūrų koegzistencija.

Revoliucija gamtos filosofijoje: gamtamokslinių žinių objektų, metodų ir funkcijų kaita, F. Bekono, Dekarto, Spinozos veikalai. Naujos filosofijos rezultatai: mokslo draugijų steigimas, pažanga atskirose mokslo sferose. Mokslas revoliucijų epochose: mokslas ir pramonės perversmas, mokslas ir Švietimo amžius. Romantizmo reakcija ir mokslas - natūrfilosofijos gynėjai. Mokslas XIX amžiuje: nauji tyrimų metodai, fizikos, chemijos, biologijos pažanga.

Mokslas XX amžiaus pradžioje: socialinė mokslo organizacija ir stilius, bendros pastangos plėtojant mokslo tyrimus. Šiuolaikinis mokslas ir jo problemos: laimėjimai ir su jais susijusios moralinės, politinės, socialinės, ekologinės problemos. Mokslo idėjų ir mokslo organizavimo raida Lietuvoje, mokslo laimėjimai.

Humanitariniai mokslai ir humanitarinis lavinimas. Pirmykštis mokymas. Homero laikų visuomenės švietimas - herojaus idealas. Sofistai ir Sokratas - posūkis į logos, retorikos pradžią. Platonas ir Akademija: teologijos ir mitologijos santykis, matematika filosofijos tarnyboje. Aristotelis ir Licėjus: logikos sukūrimas, mokslų suskirstymas ir sutvarkymas. Helenizmo laikų studijos: raštijos išplitimas ir teksto kritika, žymiausi švietimo ir kultūros centrai. Romos idealas - oratorinis menas. Kultūros idealų konfliktas: kova tarp retorikos, filosofijos ir mokslo.

Krikščioniškoji pedagogika Antikoje ir viduramžiais. Pagoniškos kultūros christianizacija: klasikinio humanizmo ir krikščioniškojo apreiškimo derinimas. Laisvųjų menų kodifikavimas: triviumas ir kvadriviumas. Universitetų steigimas. Scholastinis metodas. Tikėjimas ir priežastiniai ryšiai: teologijos ir filosofijos atskyrimas.

Humanitarinių mokslų raida nuo Renesanso laikų. Renesanso idėjos: klasikos idealas, tarmių (kalbų) raida, laisvo individo idėja. Humanizmas

ir naujoji pedagogika. Universalaus metodo paieškos. Mokslo ir filosofijos atskyrimas. Antikos tyrimo metodų centro perkėlimas iš beletristikos į archeologiją ir filologiją. Konflikto tarp humanitarinių ir kitų mokslų raida. Šiuolaikinio universiteto struktūra. Humanitarinio lavinimo ir tyrimų tradicijos Lietuvoje.

Nekrikščioniškųjų civilizacijų humanitarinių mokslų ir išsilavinimo tradicijos. Žmogaus idealų, vertybių sistemų atspindžiai įvairių kultūros epochų literatūroje ir mene.

5. "Ž m o g u s d v a s i n g a s i s"

Tikėjimas ir religija istorijoje. Senovės politeizmas. Zoomorfizmas ir antropomorfizmas. Indoeuropiečių religijų pranašumai. Senovės baltų ir lietuvių religija. Žydų monoteizmo raida. Krikščionybės istorija. Budizmas, induizmas, islamas. Žmogaus ir dievų santykis įvairiose religijose. Krikščionybės ir kitų konfesijų istorija Lietuvoje.

D. ISTORIJOS PAŽINIMAS

Praeities pažinimas seniausiais laikais. Pirmosios istorijos suvokimo formos - mitas, legenda, padavimas. Raštijos pradžia, kronikos, metraščiai. Istorijos kaip mokslo gimimas. Istorijos šaltiniai, jų tipai ir rūšys. Istorijos šaltinių kaupimo, saugojimo, kritikos, vertinimo problemos.

Istorijos prigimtis ir rekonstrukcija. Filosofijos, religijos, ekonomikos, politikos idėjų įtaka istorinei rekonstrukcijai. Humanistų požiūris į istoriją. XVIII amžiaus švietėjų reikšmė istorijos mokslui. Posūkis į tautų, kultūros, švietimo, įstatymdavystės istoriją. Geografinės aplinkos poveikio istorijai problema.

Romantiškieji istorikai. Hegelio istorijos filosofija. Liberalioji, demokratinė ir socialistinė kryptis istorikų veikaluose. Naujosios istorijos mokslo kryptys. Žymieji Lietuvos istorikai, požiūris į lietuvių ir Lietuvos istoriją.

TURINYS

Istorijos mokymas Lietuvoje Respublikos bendrojo lavinimo mokyklose 1996-1997 mokslo metais	3
Istorijos programos	4
Lietuvos ir visuotinės istorijos programa XI-XII klasei. I variantas	6
Lietuvos istorija	12
Integruota teminė istorijos programa XI-XII klasei. II variantas	20

ISTORIJA XI-XII klasei

Bendrojo lavinimo mokyklos programa

SL 1086. 1996 08 12. Tir. 1200 egz. Užs. 333
Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Leidybos centras, Geležinio Vilko g. 12, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Standartų spaustuvė“, Dariaus ir Girėno g. 39, 2038 Vilnius

REPORT

REPORT ON THE PROGRESS OF THE WORK OF THE COMMITTEE ON THE REVISION OF THE CONSTITUTION OF THE UNITED STATES OF AMERICA, DURING THE YEAR 1887.

Presented to the Senate and House of Representatives of the United States of America in their joint session, on the 15th day of January, 1888.

COMMISSIONERS

1888

Printed by the Government Printing Office.

U. S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE: 1888. No. 275.
Washington: Government Printing Office, 1888.
Price, 10 Cents.

ISBN 9986-03-250-4